

УДК: 347. 122

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.39>

БІЛА КНИГА ЗІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Мачуський В.В.,*кандидат юридичних наук, доцент кафедри іноземних мов
«ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-6392-4767***Мачуська І.Б.,***доктор юридичних наук, професор кафедри приватного права
«ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-6441-8356***Тітова В.М.,***кандидат педагогічних наук, професор кафедри іноземних мов
«ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-5904-3940***Тітова О.С.,***кандидат економічних наук, доцент кафедри іноземних мов
«ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0001-9378-0904***Мачуський В.В.,***старший викладач кафедри іноземних мов
«ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-6441-8356*

Мачуський В.В., Мачуська І.Б., Тітова В.М., Тітова О.С., Мачуський В.В. Біла книга зі штучного інтелекту як джерело формування законодавства Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту.

У статті здійснюється аналіз положень Білої книги зі штучного інтелекту як джерела формування законодавства Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту.

Зазначено, що дослідження правового регулювання штучного інтелекту в Європейському Союзі буде сприяти формуванню вітчизняної джерельної бази у сфері застосування штучного інтелекту.

Проаналізовано, що у наукових колах положення Білої Книги зі штучного інтелекту висвітлюються вітчизняними вченими фрагментарно, що утруднює комплексне сприйняття змісту і значення Білої Книги в цілому.

У статті зазначено, що законодавство України потребує вдосконалення, що полягає у дотриманні європейських стандартів у сфері штучного інтелекту. Встановлено, що на законодавчому рівні доцільно закріпити положення щодо застосування штучного інтелекту.

У статті досліджуються положення Європейської стратегії щодо даних, що визнає штучний інтелект, як важливу складову економіки даних. Досліджено, що положення Європейської Стратегії щодо даних, передбачає поєднання технологій, промисловості, цифрової інфраструктури та нормативно-правової бази. Зазначено, що положення Стратегії щодо штучного інтелекту отримали подальший розвиток в Білій Книзі.

У статті зазначено поняття штучного інтелекту відповідно до положень Білої Книги.

Зазначено, що Положення Білої Книги спрямовані на забезпечення консультування зацікавлених сторін, збору відгуків, як основи майбутніх процесів прийняття рішень.

Доведено, що Білу Книгу можна вважати політичним документом, що містить цілі та можливі дії Європейської комісії щодо врегулювання штучного інтелекту та містить перелік політичних пропозицій, намірів та рекомендацій.

Зазначено, що Біла Книга є рамковою основою для майбутніх законодавчих пропозицій з формування нормативно-правової бази, пов'язаної з штучним інтелектом в Європейському Союзі.

У статті визначена структура основних положень Білої Книги та встановлені основоположні принципи, що визначають розробку та впровадження штучного інтелекту.

Акцентується увага на розділі 5 Білої Книги, який присвячений "Екосистемі довіри: нормативної бази для штучного інтелекту", що присвячений ключовим елементам нормативно-правової бази для штучного інтелекту в Європі.

Ключові слова: штучний інтелект, впровадження штучного інтелекту, правове регулювання штучного інтелекту, Біла книга, Європейська стратегія щодо даних.

Machusky V.V., Machuska I.B., Titova V.M., Titova O.S., Machusky V.V. The white paper on artificial intelligence as a source for the formation of European Union legislation in the field of artificial intelligence.

The article analyzes the provisions of the White Paper on artificial intelligence as a source of the formation of European Union legislation in the field of artificial intelligence.

It is noted that the study of legal regulation of artificial intelligence in the European Union will contribute to the formation of the domestic source base in the field of application of artificial intelligence.

It has been analyzed that in scientific circles, the provisions of the White Book on artificial intelligence are highlighted by domestic scientists in a fragmentary manner, which makes it difficult to comprehensively perceive the content and meaning of the White Book as a whole.

The article states that the legislation of Ukraine needs improvement, which consists in compliance with European standards in the field of artificial intelligence. It has been established that it is advisable to enshrine provisions on the use of artificial intelligence at the legislative level.

The article examines the provisions of the European Data Strategy, which recognizes artificial intelligence as an important component of the data economy. It has been studied that the provisions of the European Data Strategy provide for a combination of technology, industry, digital infrastructure and regulatory framework. It was noted that the provisions of the Strategy regarding artificial intelligence were further developed in the White Book.

The article specifies the concept of artificial intelligence in accordance with the provisions of the White Book.

It is noted that the Provisions of the White Book are aimed at ensuring consultation of interested parties, collection of feedback as a basis for future decision-making processes.

It has been proven that the White Paper can be considered a political document containing

the goals and possible actions of the European Commission regarding the regulation of artificial intelligence and contains a list of political proposals, intentions and recommendations.

It is noted that the White Book is a framework for future legislative proposals on the formation of a legal framework related to artificial intelligence in the European Union.

The article defines the structure of the main provisions of the White Book and establishes the fundamental principles that determine the development and implementation of artificial intelligence.

Attention is focused on chapter 5 of the White Paper, which is devoted to the «Ecosystem of Trust: Regulatory Framework for Artificial Intelligence», which is devoted to the key elements of the regulatory framework for artificial intelligence in Europe.

Key words: artificial intelligence, implementation of artificial intelligence, legal regulation of artificial intelligence, White Paper, European data strategy.

Постановка проблеми. Штучний інтелект (далі – ШІ) набувши статусу соціального феномену, вже зараз здатен виконувати багато функцій, які раніше могли виконувати лише люди. Зокрема, ШІ розширює можливості для відстеження та аналізу щоденних звичок людей і може бути використаний державними органами чи іншими організаціями для масового спостереження за громадянами. Разом з тим, роботодавці можуть використовувати ШІ для спостереження за поведінкою працівників.

Водночас, деякі алгоритми штучного інтелекту, які використовуються для прогнозування злочинних рецидивів, можуть відображати гендерні та расові упередження, демонструючи різну ймовірність прогнозу рецидиву для жінок проти чоловіків або для громадян проти іноземців [1].

Як наслідок, фізичні та юридичні особи дедалі частіше будуть залежати від дій та рішень, які приймаються системами штучного інтелекту. Разом з тим, рішення ШІ іноді важко зрозуміти та ефективно перевірити.

Прийняття рішень людьми також не захищене від помилок і упереджень. Однак така ж упередженість, коли вона присутня в ШІ, може мати набагато більший ефект, впливаючи та дискримінуючи багатьох людей без механізмів соціального контролю, які керують людською поведінкою.

Таким чином, оброблені дані, спосіб розробки додатків і можливості втручання людини в діяльність ШІ можуть впливати на права на вільне вираження поглядів, захист персональних даних, конфіденційність і політичні свободи.

На даний момент законодавчі органи та уряди багатьох країн впровадили і продовжують впроваджувати спеціальні нормативні акти, спрямовані на правове забезпечення використання штучного інтелекту. Беззаперечним лідером у формуванні правового ландшафту застосування ШІ є Європейський Союз.

Разом з тим, початок переговорів між ЄС та Україною про вступ України до Європейського Союзу об'єктивно викликають необхідність синхронізації законодавства ЄС та України в сфері штучного інтелекту.

Водночас рівень правового регулювання відносин у сфері штучного інтелекту в Україні залишається недостатнім, а відтак потребує подальшого поглиблення та вдосконалення.

Звідси актуальним науково-практичним завданням є аналіз стану правового регулювання штучного інтелекту в ЄС, виявлення тенденцій та перспектив правового регулювання штучного інтелекту в ЄС з метою вироблення пропозицій та рекомендацій для сумісності законодавства України в сфері ШІ з відповідним законодавством Європейського Союзу.

У контексті дослідження стану правового регулювання ШІ в ЄС певний науковий інтерес становить Біла Книга зі Штучного Інтелекту – Європейський підхід до досконалості та довіри [2] – (далі – Біла Книга), яка була опублікована 19 лютого 2020 року. Видається доцільним аналіз положень Білої Книги, як одного із джерел формування законодавства ЄС у сфері ШІ. Зазначений аналіз може сприяти формуванню вітчизняної джерельної бази у сфері застосування ШІ. Надійна вітчизняна нормативна база ШІ захистить усіх фізичних і юридичних осіб і допоможе створити гармонійний внутрішній ринок для подальшого розвитку та впровадження ШІ в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз юридичної літератури дозволяє дійти висновку про значну кількість наукових праць українських та зарубіжних вчених, присвячених проблематиці правових аспектів функціонування штучного інтелекту. Серед дослідників проблем правового забезпечення штучного інтелекту можна виокремити таких вітчизняних вчених, як О. Баранов, А. Бежевець, С. Брайчевський, О. Гиляка, О. Грабовська, К. Ефремова, К. Ешли, Т. Каткова, О. Кармаза, С. Корильчук, С. Левмор, Д. Оленюк, В. Пилипчук, Д. Позова, О. Радутний, Н. Стефанишин, Г. Сурден, Т. Схаб-Бучинська, В. Топчій, Є. Тимошенко, В. Цюмра, Н. Шишка та ін.

Метою статті є аналіз положень Білої Книги як джерела формування законодавства ЄС у сфері штучного інтелекту з метою вироблення пропозицій та рекомендацій для досягнення сумісності законодавства України в сфері штучно-

го інтелекту з відповідним законодавством Європейського Союзу.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. В науковому обігу положення Білої Книги висвітлюються вітчизняними вченими фрагментарно, в залежності від предмета дослідження самих вчених, що утруднює комплексне сприйняття змісту і значення Білої Книги в цілому. Так, Н.В. Шишка вказує, що Біла Книга має на меті зазначити можливі зміни, які будуть сприяти надійному та безпечному розвитку штучного інтелекту в Європі з усією повагою до цінностей і прав громадян ЄС [3, с. 145]. В свою чергу, В. Цюмра, С. Корильчук та Д. Оленюк наголошують, що Біла Книга повинна сприяти безпечному і надійному розвитку ШІ з повною повагою до прав і цінностей громадян Європейського Союзу [4, с. 103]. В. Пилипчук, О. Баранов, О. Гиляка вказують, що власне основний зміст Білої книги, доопрацьований в ході відкритих обговорень, і було покладено в основу тексту проекту Регламенту Європейської комісії щодо правового регулювання застосування штучного інтелекту [5, с. 41].

В цілому погоджуючись із думками зазначених вчених, стосовно змісту і значення Білої Книги, видається можливим зауважити таке.

Європейська стратегія щодо даних [6] – (далі Стратегія) визнає ШІ важливою складовою економіки даних. Стратегія передбачає поєднання технологій, промисловості, цифрової інфраструктури та нормативно-правової бази, заснованих на фундаментальних цінностях ЄС та має на меті дозволити ЄС стати найпривабливішою, найбезпечнішою та найдинамічнішою економікою в світі, що базується на даних.

Положення Стратегії щодо ШІ отримали подальший розвиток в Білій Книзі. У Білій книзі представлено варіанти політики, які дозволять забезпечити надійну та безпечну розробку штучного інтелекту в Європі з урахуванням цінностей і прав громадян ЄС.

Відповідно до положень Білої Книги вплив систем штучного інтелекту слід розглядати не лише з індивідуальної точки зору, але й з точки зору суспільства в цілому. Звідси, використання систем ШІ може зіграти значну роль у досягненні Цілей сталого розвитку, а також у підтримці демократичного процесу та захисту соціальних прав в ЄС.

Крім того, цифрові технології, такі як штучний інтелект, є критично важливим фактором для досягнення цілей Зеленої угоди (European Green Deal).

Виходячи з положень Білої Книги ШІ – це набір технологій, які поєднують дані, алгоритми та обчислювальну потужність.

Крім того, Біла Книга визначила ШІ як важливу складову економіки даних (data economy),

яка дозволить отримати переваги громадянам та бізнесу.

Біла Книга не містить юридично обов'язкових правил. Положення Білої Книги спрямовані на забезпечення консультування зацікавлених сторін, збору відгуків, як основи майбутніх процесів прийняття рішень.

Звідси, Біла Книга, є політичним документом, який викладає бачення, цілі та можливі дії Європейської комісії щодо врегулювання ШІ і містить перелік політичних пропозицій, намірів та рекомендацій.

В той же час, Біла Книга є рамковою основою для майбутніх законодавчих пропозицій з формування нормативно-правової бази, пов'язаної з ШІ в Європейському Союзі.

Така нормативно-правова база має узгоджуватися з іншими заходами щодо сприяння розвитку інноваційної спроможності та конкурентоспроможності Європи в цій сфері. Крім того, вона повинна забезпечити соціальні, екологічні та економічно оптимальні результати та відповідність законодавству, принципам і цінностям ЄС. Це особливо актуально в тих сферах, де права громадян можуть бути безпосередньо порушені, наприклад, у випадки застосування ШІ для правоохоронних та судових органів.

Орієнтовна структурна схема основних положень Білої Книги є такою:

Вступ: Довідкова інформація про ШІ, його потенційні переваги та проблеми.

Цілі: Чітко визначені цілі та завдання європейської політики в галузі штучного інтелекту.

Принципи: фундаментальні цінності та етичні міркування, що визначають розробку та впровадження ШІ.

Нормативно-правова база: запропоновані нормативні підходи та механізми для вирішення проблем, пов'язаних з ШІ, таких як прозорість, підзвітність та безпека.

Інвестиції та дослідження: стратегії сприяння інноваціям, інвестиціям та дослідженням у галузі технологій ШІ.

Міжнародне співробітництво: плани співробітництва з іншими країнами та міжнародними організаціями в галузі управління та стандартів ШІ.

Окремий розділ 5 Білої Книги, який має назву "Екосистема довіри: нормативна база для ШІ", присвячений ключовим елементам нормативно-правової бази для ШІ в Європі. Такими елементами є:

Людська діяльність та нагляд, Технічна міцність і безпека, Конфіденційність і управління даними, Прозорість, Різноманітність, відсутність дискримінації та справедливність, Соціальний та екологічний добробут, а також Підзвітність.

Зазначені елементи мають на меті створення унікальної «екосистему довіри», так як засто-

сування ШІ має високий ступінь ризику. Екосистема довіри, як політична мета, покликана вселити в громадян ЄС впевненість у застосуванні програм ШІ, а також надати компаніям і громадським організаціям юридичну визначеність для впровадження інновацій із використанням ШІ. ЄС декларує підхід, орієнтований на людину та на розбудову довіри до ШІ з боку людини. Звідси, застосування систем ШІ повинно відповідати правилам ЄС, у тому числі правилам захисту основних прав споживачів.

Виходячи з положень Білої Книги ШІ – це набір технологій, які поєднують дані, алгоритми та обчислювальну потужність.

З цієї причини необхідно дослідити, чи здатне поточне законодавство ЄС впоратися з ризиками ШІ та чи може воно ефективно застосовуватися. Можливо існує необхідність адаптації діючого законодавства або взагалі потрібно створити нове законодавство в сфері ШІ.

Хоча ШІ може принести багато користі, зокрема, зробивши продукти та процеси безпечнішими, він також може завдати шкоди.

Ця шкода може бути як матеріальною (безпека та здоров'я осіб, у тому числі втрата життя, пошкодження майна), так і нематеріальною (втрата приватного життя, обмеження права на свободу слова, людської гідності, дискримінація, наприклад, у доступі до роботи).

Основні ризики, пов'язані з використанням ШІ, стосуються застосування правил, спрямованих на захист фундаментальних прав (зокрема захисту персональних даних і конфіденційності та недискримінації), а також питань безпеки та відповідальності.

Зокрема, регуляторна база ШІ повинна зосереджуватись на мінімізації різноманітних ризиків потенційної шкоди.

В положеннях Білої Книги також зазначено, що специфічні характеристики багатьох технологій штучного інтелекту, включаючи непрозорість («ефект чорної скриньки»), складність, непередбачуваність і частково автономну поведінку, можуть ускладнювати перевірку дотримання норм та можуть перешкоджати ефективному застосуванню норм чинного законодавства ЄС, для захисту основних прав.

Правоохоронні органи та постраждалі особи можуть не мати засобів для перевірки того, як було прийнято конкретне рішення за участю ШІ. Звідси немає певності, що при застосуванні ШІ відповідні правила були дотримані. Наприклад, для фізичних та юридичних осіб може бути утруднений доступ до ефективного правосуддя в ситуаціях, коли рішення ШІ можуть порушити їх права.

Таким чином, назвичайно швидкий розвиток ШІ об'єктивно викликає необхідність у такій нормативно-правовій базі ЄС у сфері ШІ, яка

повинна залишати простір, як для подальшого розвитку ШІ, так і для розвитку самої нормативно-правової бази. Іншими словами, майбутнє законодавство ЄС в сфері ШІ потрібне вже сьогодні.

Висновки. Аналіз змісту положень Білої Книги дозволяє дійти таких висновків:

1. Біла Книга, є політичним документом, який викладає бачення, цілі та можливі дії Європейської комісії щодо врегулювання ШІ і містить перелік політичних пропозицій, намірів та рекомендацій.

2. Біла Книга не містить юридично обов'язкових правил, але є рамковою основою для майбутніх законодавчих пропозицій з формування нормативно-правової бази застосування ШІ в Європейському Союзі.

3. Мають місце правові невизначеності у випадку застосування законодавства ЄС у сфері ШІ щодо конкретних ризиків, створених системами ШІ.

4. Основні ризики, пов'язані з використанням ШІ, стосуються застосування правил, спрямованих на захист фундаментальних прав (зокрема захисту персональних даних і конфіденційності та недискримінації), а також питань безпеки та відповідальності.

5. ШІ – це набір технологій, які поєднують дані, алгоритми та обчислювальну потужність. Застосування систем ШІ повинно відповідати правилам ЄС, у тому числі правилам захисту основних прав фізичних та юридичних осіб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tolan S., Miron M., Gomez E. and Castillo C. «Why Machine Learning May Lead to Unfairness: Evidence from Risk Assessment for Juvenile Justice in Catalonia», Best Paper Award, International Conference on AI and Law, 2019.

2. White Paper on Artificial Intelligence: A European approach to excellence and trust. European Commission. Brussels, 19.2.2020. COM(2020) 65 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0065>.
3. Шишка Н.В. Штучний інтелект в українському правосудді: правові передумови запровадження. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 143–145.
4. Цьомра В., Корильчук С., Оленюк Д. Розвиток штучного інтелекту в сучасній юриспруденції. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2023. Випуск 38. С. 103–106.
5. Пилипчук В., Баранов О., Гиляка О. Проблеми правового регулювання у сфері штучного інтелекту в контексті розвитку законодавства Європейського Союзу. Вісник Національної Академії Правових Наук України. Том 29. № 2, 2022. С. 35–61.
6. A European strategy for data. European Commission. Brussels, 19.2.2020. COM(2020) 66 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0066>.